

ZAMONAVIY PEDAGOGIK KOMPONENTLAR
SHAKLLANTIRISHDA TAVSIYALAR

Madaminova Umidaxon

Sheraliyeva Nigoraxon

Azamatov Sarvarbek

O'zbekiston tuman 4-son texnikum o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim-tarbiya tizimini tubdan isloh qilish, uni zamon talablari darajasiga ko'tarish, kadrlar tayyorlashning yangi tizimini barpo etish, kelajak uchun barkamol, salohiyatli avlodni tarbiyalash masalalari shuningdek mana shu maqsadlarni amalga oshirishda zamonaviy o'qituvchining o'rni xususida fikrlar yuritilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, tarbiya, pedagogik kompetentlik, pedagogik takt, muloqot madaniyati, kommunikativlik, pedagogik texnika, zamon, psixologik bilim, yosh avlod, islohotlar, tadqiqot.

Shaxsni tarbiyalash ishi nihoyatda murakkab faoliyat jarayoni bo'lib, juda qadimdan ushbu faoliyatga jamiyatning yetuk namoyondalari jalb etilgan. Mazkur holat yosh avlod tarbiyasi, uning tashkil etilishi mazmuni nafaqat shaxs kamoloti, balki jamiyat taraqqiyotini ham belgilashda muhim ahamiyatga ega ekanligini anglatadi.

XXI-asrga kelib oqituvchining vazifasi yanada takomillashib bormoqda.

Endilikda global o'zgarishlar, fan-texnika va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining kun sayin rivojlanib borishi o'qituvchidan yuksak mahoratni, o'tkir irodani, psixologik quvvatni, chuqur bilim va mulohazali bo'lishni talab qiladi. Hozirgi zamon o'qituvchisi o'z mutaxassisligiga oid bilimlar bilan birga, pedagogik va psixologik bilimlarni hamda turli fan yo'nalishlari bo'yicha maxsus bilimlarga ega bo'lgan, kasbiy tayyorgarlik, yuksak axloqiy fazilatlamini egallagan, ta'lim muassasalarida faoliyat ko'rsatuvchi shaxsdir. Ushbu nuqtai nazardan kelib chiqqan holda hozirgi kunda zamonaviy o'qituvchi quyidagi pedagogik mahoratni hamda ijobiy fazilatlarini o'zida shakllantirmog'i lozim.

1. O'qituvchi, eng avvalo, mas'uliyatni his etuvchi tarbiyachi, tajribali notiq, madaniyat va ma'rifat targ'ibotchisidir.

2. O'qituvchi tabiatan o'quvchilarni seva olishi, o'z mehrini, his-tuyg'ularini har lahzada o'quvchilar ichki dunyosi bilan bog'lay olishi, ularning ham mehriga, ham hurmatiga sazovor bo'lishi kerak,

3. O'qituvchi jamiyat ijtimoiy hayotida ro'y berayotgan o'zgarishlar, olib borilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar mohiyatini chuqur anglab yetishi va ularga

xolisona baho berib, bu borada o'quvchilarga to'g'ri, asosli ma'lumotlarni doimiy bera olishi lozim.

4. Zamonaviy o'qituvchining ilm-fan, texnika va axborot-kommunikatsion texnologiyalari yangiliklaridan va yutuqlaridan xabardor bo'lib borishi talab etiladi.

5. O'qituvchi o'z mutaxassisligi bo'yicha chuqur va puxta bilimga ega bo'lishi, barcha fanlar integratsiyasini o'zlashtirib borishi, bunda o'z ustida tinimsiz ilmiy izlanishlar olib borishi zarur.

6. O'qituvchi pedagogika va psixologiya fanlari asoslarini puxta bilishi, o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ta'lim-tarbiya faoliyatini tashkil etishi kerak.

7. O'qituvchi kasbiy pedagogik faoliyatida ta'lim va tarbiyaning eng samarali zamonaviy shakl, metod va vositalaridan unumli foydalana olish imkoniyatiga ega bo'lmog'i lozim.

8. O'qituvchi ijodkor, ta'lim-tarbiyaviy faoliyat tashabbuskori va yosh avlod kelajagi uchun javobgar shaxsdir.

9. O'qituvchi kasbiy faoliyati jarayonida yuksak darajadagi pedagogik mahorat, kommunikativ layoqati, pedagogik texnika (nutq, yuz, qo'l-oyoq va gavda harakatlari, mimika, pantomimika, takt) qoidalarini chuqur o'zlashtirib borishi shart.

10. O'qituvchi nutq madaniyatiga ega bo'lishi zarur, uning nutqi quyidagi xususiyatlarni o'zida aks ettirishi kerak.

11. O'qituvchining kiyinish madaniyati o'ziga xos bo'lishi, ya'ni sodda, ozoda, bejirim kiyinishi, ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchining diqqatini tez jalb etuvchi turli xil bezaklar (oltin, kumush taqinchoqlar)dan foydalanmasligi, gavda tuzilishi, yuz qiyofasi, hatto, soch rangi va turmagiga muvofiq ravishda kiyinishi talab etiladi.

12. O'qituvchi, eng avvalo, mulohazali, bosiq, har qanday pedagogik vaziyatni to'g'ri baholay oladigan hamda mustaqil ravishda mavjud ziddiyatlarni bartaraf etishning uddasidan chiqqa olishi kerak.

Pedagoglar unutmashliklari kerakki, o'quvchi, ota-onalar hamda hamkasblari bilan muloqot jarayonida fikrini aniq va lo'nda bayon etilishiga ahamiyat qaratishlari maqsadga muvofiqdir. Ular bilan munosabat jarayonida so'zni salbiy holatlar haqidagi dalillarni keltirishdan boshlamasligi, aksincha, o'quvchilarning (yoki hamkasbi, ota-onalar) muvaffaqiyatlarini e'tirof etishlari, ularni yanada boyitishga ishonch bildirishi bilan muloqotni tashkil qilishi lozim.

Muloqot jarayonida o'qituvchining so'zlaridan suhbatdoshiga nisbatan xayrixohlik, samimiyluk, do'stona munosabat, yaxshi kayfiyat sezilib turishi lozim. O'qituvchining mazkur talablarga muvofiq keluvchi qiyofasi uning o'quvchilar, hamkasblari hamda ota-onalar o'rtasida obro'-e'tibor qozonishini ta'minlaydi. Muvaffaqiyatli ishlash uchun har bir o'qituvchi pedagogik mahoratga ega bo'lishi

zarur. Pedagogik mahoratning asosiy qonuniyati oz mehnat sarf qilib, o'ltan natijalarga erishish. Ijodkorlik uning hamisha hamrohi bo'ladi.

O'qituvchi o'quvchi shaxsini shakllantiradi, kutilmagan vaziyatlarda mustaqil qarorlar qabul qiladi, pedagogik muammolarni yechadi, o'quv jarayonini mustaqil boshqaradi. Bularning hammasi ijodkorlikning tub mohiyati, ishning maqsadi va xarakteri bilan bog'liq. Ijodiy faoliyat olib boruvchi o'qituvchi faqatgina bolalarni muvaffaqiyatli o'qitish va tarbiyalash, ilg'or o'qituvchilar ish tajribalarini o'rganish bilangina cheklanib qolmasdan, tadqiqotchilik ko'nikma va malakalariga ham ega bolishi zarur.

Umuman olganda, hozirgi zamon pedagogikasi, hamkorlik pedagogikasi ta'lim muassasalarida munosabatlarni demokratlashtirishga yo'naltirilgan bo'lib, bolani pedagogik jarayonning ishtirokchisi, yordamchisiga aylantirib, uning faoliyatini faollashtirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Subyekt: -Tarbiyalanuvchiga ta'sir etuvchilar -pedagog, ota-onalar, jamoa. Tarbiyalanuvchiga ta'sir qiluvchi asosiy vosita -o'qituvchi shaxsi, uning bilimi va tajribasi. O'quvchilar o'qituvchi shaxsini qabul qilmasa, uning bilimi, xatti-harakatiga tanqidiy qarasa, u holda uning ta'siri yaxshi natija bermaydi. Agar pedagog shaxsga ahloqiy jihatdan ijobiy ta'sir ko'rsata olsa, haqiqiy tarbiyachi bo'la oladi, bunga faqat ahloqiy jihatdan o'z-o'zini doimiy takomillashtirib borsagina erishish mumkin. Tarbiyaning asosiy vositalari-tarbiyalanuvchi ishtirok etadigan turli

ko'rinishdagi faoliyatlar: mehnat, muomala, o'yin, o'qish. Bu masalada ayrim pedagoglar subyekt sifatida jamoa faoliyati ko'rinishidagi ishlab chiqarish mehnati bolalar hayotini tashkil etishini o'qitish jarayoni deb tushunsa, boshqa birovlar jamoa ijodiy ishlar orqali jamoani mustahkamlash zarur deb hisoblashadi. O'quvchi, tarbiyachi faoliyatidagi eng asosiy masalalardan biridir bu, o'quvchi, tarbiyalanuvchi obyektini, tarbiya maqsadini amalga oshirishda faol ishtirokchiga, ya'ni o'zaro ta'sir tizimini yuzaga keltiruvchi subyektga aylantirish bo'lib qolmog'i lozim. Bu jarayon, asosan, shaxs kelajak hayotini ijtimoiylashtirish, uning shaxsiy ehtiyojlarini jamiyat ehtiyoji bilan bog'lay olish, uning mohiyatini anglab yetish orqali amalga oshirish mumkin. Haqiqiy o'qituvchi pedagogik faoliyatning asosiy komponentlari (maqsad, vosita, obyekt, subyekt)ni tushuna borib boshqarishni bilishi, maqsadlarni aniqlay olishi, subyektini faollashtirishning zarur vositalarini tanlab olishi kerak. Lekin qanday qilib? Qaysi o'ziga xos shaxsiy qobiliyatlar, ichki imkoniyatlar hisobiga? O'z shaxsining nimasiga tayanib aytilganlarni amalga oshiradi? Biz bu yerda pedagogik mahoratni shaxsiy faoliyat nuqtai nazaridan tushunishga harakat qilamiz hamda uni kasbiy faoliyatni tashkil etishni yuqori saviyada amalga oshirilishini ta'minlaydigan shaxsiy kompleks xususiyatlar yig'indisi degan tushuncha nuqtai nazaridan yondashishga harakat qilamiz. Bunday muhim xususiyatlarga faoliyatning insonparvarlik yo'nalishi, o'z kasbiy

bilimi, pedagogik qobiliyati va pedagogik texnika kiradi. Bu tarifda biz uchun eng muhimi quyidagilardir. Birinchidan: pedagogik mahorat -shaxs tuzilishida bu o'z-o'zini tashkil etuvchi tizim bo'lib, bu o'rinda sistema bunyod etuvchi omil bo'lib insonparvarlik yo'nalishi hisoblanadi. Chunki uning faoliyati pedagogik jarayonni, ijtimoiy tuzum talabi darajasida yo'lga qo'yishga qaratilgan. Ikkinchidan: pedagog kasbiy mahoratining asosi bo'lib, uning chuqur, tushunib, anglab yetadigan pedagogik bilim muhim hisoblanadi. Yo'naltirilgan kasbiy bilim, yaxlit o'z -o'zini tashkil etuvchi yuqori kasbiy faoliyat asosini tashkil etadi. Uchinchidan: pedagogik qobiliyat, pedagogik mahoratning tezroq takomillashuvini ta'minlaydigan omildir. To'rtinchidan: bilim va qobiliyatga tayanadigan texnika, barcha vositalarni maqsad bilan mustahkam bog'lashga yordam beradi va bu bilan pedagogik faoliyat strukturasi kengaytiradi. Shunday qilib, pedagogik mahorat tizimida yuqoridagi barcha elementlar bir-biri bilan o'zaro bog'liq holda, uning tashqi ta'sir yordamida o'sishigina emas, balki o'z-o'zini rivojlantirishga ham asos bo'la oladi. Muvaffaqiyatning muhim sharti qobiliyat yaxlitlik beruvchi vosita: yo'naltiruvchanlik va natijaning o'zaro bog'liqligini ta'minlovchi pedagogik texnika hisoblanadi. Mohir o'qituvchining yo'nalishida ikki intilish -o'zi dars berayotgan predmet bilan doimiy qiziqishi va o'quvchilar bilan munosabatga doimiy ehtiyoj sezishdan iborat. Pedagogik mahoratning fundamental asosi kasbiy bilimdir. O'qituvchining bilimi, bir tomondan, fanga, o'zi dars berayotgan fanga, ikkinchi tomondan, bu fanni o'zlashtiradigan o'quvchiga qaratilishi lozim. Kasbiy bilim mazmuni, u dars berayotgan predmet, uning metodikasi, pedagogika va psixologiya fanlarini tashkil

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Farberman B.L., Musina R.G., Jumaboeva F.A. Oliy o.,quv yurtlarida o.,qitishning zamonaviy usullari. O.,quv qo.,llanma - T.: 2002.
2. Ishmuhamedov R. O.,quv jarayonida interfaol uslublar va pedagogik texnologiyalarni qo.,llash uslubi. - T. 2008. – 68 b.
3. Ishmuhamedov R. Abduqodirov A., Pardayev A. Ta.,limda innovatsion texnologiyalar , 2008. 128-b